

Työneuvoston lausunto TN 1348-98 (33/97)

Työneuvoston lausunto työaikalain (605/1996) vuorotyön määritelmästä. Annettu valtiovarainministeriön henkilöstöosaston pyynnöstä 22 päivänä huhtikuuta 1998.

Lausuntopyyntö

Ilmailulaitos on pyytänyt Liikelaitosten työnantajayhdistys ry:tä, jonka jäsen Ilmailulaitos on, puolestaan pyytämään työneuvoston lausuntoa työaikalain 27 §:n mukaisen vuorotyön määritelmästä alempana selostetuissa tapauksissa. Liikelaitosten työnantajayhdistys ry edustaa valtion liikelaitoksia ja niistä muodostettuja osakeyhtiöitä. Valtiovarainministeriö on tämän yhdistyksen jäsen.

Lausuntopyynnön mukaan ilmailulaitoksessa tekee 1800 työntekijästä noin 1000 työntekijää vuorotyötä ja/tai jaksotyötä. Lentoliikenteen aikatauluista johtuen liikenteen raskaus ei ajoitu tasaisesti kaikkiin vuorokauden aikoihin ja viikonpäiviin, vaan yöllä ja viikonloppuisin liikenne on selvästi hiljaisempaa ja miehitystarve vähäisempi.

Kunnossapitotyöntekijät ovat perinteisesti tehneet työaikalain (605/1996) 6 §:n mukaista vuorotyötä. Näin on työehtosopimuksissa myös sovittu. Liikenteen vaihtelujen takia työntekijälle tulee lähes aina vuorolistassa vähemmän yövuoroja kuin aamu- ja iltavuoroja.

Ilmailulaitoksen työehtosopimuksissa ei ole määritelty vuorotyön käsitettä. Tämän vuoksi pyydetään työneuvostolta lausuntoa työaikalain 27 §:n mukaisen vuorotyön käsitteen tulkinnasta seuraavissa tapauksissa.

Esimerkki 1

Kaikki vuorot alkavat aina samaan aikaan seuraavasti

- aamuvuoro 06.00 - 14.00
- iltavuoro 14.00 - 22.00 ja
- yövuoro 22.00 - 06.00.

Täyttyvätkö työaikalain 27 §:ssä säädetyt vuorotyön edellytykset, jos työvuorot vuorolistassa etenevät säännöllisesti seuraavasti:

a) ---IIII--AAAA--YYYY----AAA--IIII-YYYY---IIII--AAAA--YYYY

b) ---IIII--AAAA--AAA--III---AAAA--IIII

Onko esimerkissä kysymyksessä työaikalain 27 §:n edellytykset täyttävä vuorotyö? Täytyykö vuorojen vaihtua säännöllisesti joko myötä- tai vastapäivään vai voiko töiden tarkoituksenmukainen järjestely olla perusteena edellä mainitun kaltaiselle järjestelylle?

Estääkö työaikalain edellä mainittu säännös epäsäännöllisen vuorotyön eli sellaisen järjestelyn, jossa vuorot vaihtuvat ilman säännönmukaista järjestystä, vaikka muuten vuorotyön edellytykset täyttyvät.

Esimerkki 2

Pienet lentoasemat saattavat olla viikonloppuna öisin kiinni esim. perjantain ja lauantain välisen yön sekä lauantain ja sunnuntain välisen yön. Kaikkina muina päivinä tehdään aamu-, ilta- ja yövuoroja paitsi viikonloppuisin. Kaikissa vuoroissa tehdään samaa työtä.

Onko esimerkissä 2 kysymyksessä keskeytymätön kolmivuorotyö, vuorotyö ylipäätään vai jaksotyö?

Maanantaista torstaihin vuorot menevät seuraavasti

- aamuvuoro (4 hlö) 06.00 - 14.00
- iltavuoro (4 hlö) 14.00 - 22.00 ja
- yövuoro (1 hlö) 22.00 - 06.00.

Perjantaina vuorot ovat seuraavat

- aamuvuoro (4 hlö) 06.00 - 14.00
- iltavuoro (4 hlö) 15.00 - 23.00
- ei yövuoroa

Lauantaina vuorot ovat seuraavat

- aamuvuoro (4 hlö) 06.00 - 14.00
- iltavuoro (4 hlö) 15.00 - 23.00
- ei yövuoroa

Sunnuntaina vuorot ovat seuraavat

- päivävuoro (2 hlö) 12.00 - 22.00
- yövuoro (1 hlö) 22.00 - 06.00

Esimerkki 3

Vuorotyön käsitettä ei ole määritelty työehtosopimuksessa, mutta työehtosopimuksissa on sovittu, että vuorotyössä maksetaan ilta- ja yövuorolisiä (koko vuoron ajalta). Lisäksi on sovittu, että jos työ ei ole vuoro-, yli-, hätä- tai hälytysluonteista työtä, maksetaan ilta- ja yötyölisiä, jotka määräytyvät työehtosopimuksessa sovittujen kellonaikojen mukaisesti.

Vuorolista muodostuu kentän kunnossapidossa seuraavanlaisista vuoroista:

Maanantai - perjantai ja sunnuntai

- aamuvuoro klo 06.00 - 14.00 (kolme henkilöä)
- aamuvuoro klo 08.00 - 16.00 (yksi henkilö)
- iltavuoro klo 14.00 - 22.00 (kaksi henkilöä)
- iltavuoro klo 15.00 - 23.00 (yksi henkilö)

Lauantai

- päivävuoro klo 12.00 - 22.00

Koska vuorotyölisien maksun edellytyksenä on, että työ on vuorotyötä, pyydämme tulkintaa siitä, onko esimerkissä 3 kysymys työaikalain mukaisesta vuorotyöstä? Jos näin järjestetty työ katsotaan vuorotyöksi niin miten tässä tapauksessa lauantaina tehdyltä päivävuorolta maksetaan lisät (iltavuorolisä vai työehtosopimuksessa sovittujen kellonaikojen mukaisesti iltatyölisä).

Työneuvoston lausunto

Työneuvostosta ja työsuojelun poikkeusluvista annetun lain (606/1946, 855/1996) 1 ja 9 §:n sekä työaikalain 3 §:n (861/1996) mukaan työneuvoston tehtävänä on säännöksissä mainittujen tahojen pyynnöstä antaa lausuntoja työaikalain soveltamisesta ja tulkinnasta. Työneuvoston toimivaltaan ei kuulu työehtosopimusten tulkinta, vaan tältä osin yksinomainen toimivalta on työtuomioistuimesta annetun lain 1 §:n 1 momentin mukaan työtuomioistuimella.

Työaikalain (605/1996) 27 §:n mukainen vuorotyön määritelmä

Vuorotyö on määritelty työaikalain 27 §:n 1 momentissa. Sen mukaan vuorotyö on työtä, jossa vuorot vaihtuvat säännöllisesti ja muuttuvat ennakolta sovituin ajanjaksoin.

Poikkeuslupaviranomainen voi antaa luvan poiketa laissa säädetyistä vuorotyön edellytyksistä, minkä lisäksi työaikalain 40 §:n nojalla vuorotyön määritelmästä voidaan sopia laista poikkeavasti työehtosopimuksessa.

Vuorotyöjärjestelyjä on käytössä sängen erilaisia. Työehtosopimukseen on otettu määräyksiä vuorotyöstä, minkä lisäksi työehtosopimuskäytännössä on kehittynyt erilaisia vuorotyöjärjestelyistä käytettyjä nimityksiä, joilla pyritään kuvaamaan käytössä olevaa työaikajärjestelmää. Nimitykset ja niiden taustalla olevat määritelmät eivät kuitenkaan perustu välittömästi työaikalakiin, vaikka nimityksiä on voitu joissakin yhteyksissä käyttää työaikalain yhteydessä.

Työaikalain 27 §:n 1 momentissa säädetään ne edellytykset, jolloin työaikajärjestelyä on pidettävä työaikalain mukaan vuorotyönä. Asianomaisen säännöksen samoin kuin sitä asiallisesti vastaavan työaikalain (604/1946, muutos 1351/1988) 14 §:n 1 momentin yhteydessä on lainvalmisteluasiakirjoissa soveltuvin osin viitattu vuorotyön määritelmää täsmennettäessä työneuvoston kumotusta työaikalain (604/1946) 13 §:n 2 momentista antamiin lausuntoihin TN 141-49, TN 254-52, TN 360-54 ja TN 482-58 (HE 193/1988 s. 26, Km 1993:2 s. 29 ja s. 116 ja HE 34/1996 s. 17 ja s. 59).

Lausunnoissa vuorotyön määritelmää jouduttiin pohtimaan nimenomaan työaikalain 13 §:n 1 momentissa säädettyjä yötyön teettämisen edellytyksiä silmällä pitäen. Työaikalaisissa (604/1946) ei oltu määritellyt vuorotyötä millään tavalla – lain 13 §:n 2 momenttia lukuun ottamatta. Lain 13 §:n 2 momentissa säädettiin, että säännöksen 1 momentin 1 ja 2 kohdissa tarkoitetuissa töissä tuli vuorojen, jollei poikkeusta ollut myönnetty tai työehtosopimuksessa sovittu toisin, säännöllisesti vaihtua ja joka viikko muuttua. Säännöstasolla vuorotyö erotettiin yötyön teettämisestä omaksi erilliseksi määritelmäksi juuri työaikalain muutoksen 1351/1988 yhteydessä.

Kuten edellä on selvitetty työaikalain (609/1996) vuorotyön määritelmässä edellytetään, että vuorojen on vaihduttava säännöllisesti ja muututtava ennakolta sovituin ajanjaksoin. Lausunnosta TN 482-58 ilmenevin tavoin säännös vuorojen vaihtumisesta on käsitetty niin, että vuorojen tulee liittyä toisiinsa sillä tavoin, että ensimmäisen vuoron päätyttyä toinen alkaa ja vastaavasti kolmivuorotyössä toisen vuoron päätyttyä kolmas alkaa. Vastaavasti on lausunnossa TN 141-49 todettu, että vuorotyö edellyttää, että vuorojen tulee säännöllisesti vaihtua eli kuhunkin vuoroon kuuluvien työntekijöiden on tultava säännöllisesti työtuntijärjestelmän edellyttämällä tavalla edellisenä vuorona työssä olleiden sijaan työhön. Nytemmin lain 27 §:n 1 momentissa säädetään samoin kuin työaikalain (muutos 1351/1988) 14 §:n 1 momentissa, että vuorojen on katsottava vaihtuvan säännöllisesti myös silloin, kun vuoro jatkuu enintään yhden tunnin yhdessä työhön sijalle tulleen vuoron kanssa tai kun vuorojen väliin jää enintään tunnin aika. Vuorotyön määritelmä ei aseta mitään estettä sille, että työnantaja käyttää samanaikaisesti kahta tai useampaa vuorotyöjärjestelyä, jossa kussakin vuorot lomittuvat tai seuraavat toisiaan kuten työaikalain 27 §:n 1 momentissa on säädetty.

Vuorotyön määritelmää koskevassa tulkintakäytännössä sen paremmin kuin lainvalmisteluasiakirjoissakaan ei työneuvoston käsityksen mukaan ole otettu kantaa siihen, onko vuoroja oltava kaikkina viikonpäivinä sama määrä tai tuleeko vuorojen päivittäin alkaa samaan kellon aikaan. Työneuvoston käsityksen mukaan vaatimus vuorojen säännöllisen vaihtumisesta ei tällaista kuitenkaan edellytä, vaan työ voidaan järjestää vuorotyöksi myös siten, että vuoroja tehdään tiettyinä viikonpäivinä säännönmukaisesti työtuntijärjestelmän mukaan vähemmän tai että työ voi alkaa säännönmukaisesti eri aikaan eri viikonpäivinä. Vuorojen säännöllinen vaihtuminen edellyttää ainoastaan, etteivät vuorot mene lomittain enempää kuin yhden tunnin sekä toisaalta ettei vuorojen väliin jää enempää kuin yhden tunnin aika. Siten jos jotain työvuoroa ei edellä tai seuraa tunnin viiveellä toinen vuoro, jollainen työaikajärjestely on kuvattu esimerkissä kolme lauantaipäivänä, ei työaikajärjestelyä tältä osin voida pitää työaikalain 27 §:n mukaisena vuorotyönä.

Vuorojen muuttumisella tarkoitetaan, että työntekijöiden on tehtävä työtä eri vuoroissa. Työntekijän on ennakolta tiedettävä, kuinka pitkän aikaa kutakin vuoroa on määrä tehdä. Tämä merkitsee, että vuorojen on vaihduttava ennakolta sovituin ajanjaksoin. Vuorojärjestelyihin ei työaikalain yhteydessä sitä vastoin ole otettu suoranaisesti kantaa. Hallituksen esityksessä on esimerkkinä mainittu työvuorojen myötäpäivään kulkeva kiertosuunta, jota ihmisen fysiologian kannalta on pidetty hyvänä. Työn järjestämistä ei voida kuitenkaan aina toteuttaa tällä tavalla. Näin ollen työvuorojärjestelyjen on katsottava kuuluvan pääosin työnantajan työnjohtovallan piiriin (HE 34/1996 s. 59).

Vuorotyöstä maksettavista lisistä ei ole säännöstä työaikalaisissa, vaan lisien maksaminen perustuu työehtosopimusmääräyksiin. Näin ollen työneuvostolla ei ole toimivaltaa antaa lausuntoa siitä, miten sopimukseen perustuvat lisät on suoritettava.

Työaikalain soveltaminen tilintarkastajaan, työajan valvonta, työn itsenäisyys, työaikalain 2 § 1 momentin 1 kohta ja 3 kohta.